

Kura zielononóżka kuropatwiana

Rasa zwana również kurą galicyjską, wywodzi się z Galicji. Polska rodzima rasa kur nieśnych, znajdująca się na „Czerwonej Liście” zwierząt zagrożonych wyginięciem. W czasie zaborów osoby hodujące tę rasę były uważane za patriotów. Po odzyskaniu niepodległości kura ta stała się symbolem polskich obszarów wiejskich. Nazwa jej pochodzi od zielonych nóżek i kuropatwanego ubarwienia piór. Kury posiadają lekką budowę ciała, szare upierzenie i jasnozielone skoki. Cechami charakterystycznymi jest duża wytrzymałość na niskie temperatury, dobrze rozwinięta umiejętność poszukiwania pokarmu, odporność na choroby, szybkie opierzenie się i silny instynkt kwoczenia. Rasa dobrze sprawdza się w chowie drobno-stadkowy i jest do wykorzystania w małych i średnich gospodarstwach rolnych, polecana do hodowli na obszarach cennych przyrodniczo, ponieważ wykorzystuje naturalne warunki środowiska. Mięso i jaja charakteryzują się doskonałymi walorami smakowymi, zaś jaja mają obniżony poziom cholesterolu.

Owca uhruska

Rodzima odmiana owcy nizinnej. Została stworzona w 1957 roku, przez prof. A. Domańskiego, w owczarni Uhrusk. To rasa bezrożna, cechuje się dobrym obrostem i zamkniętą okrywą wełniastą barwy białej. Wełna średnio gruba, gęsta, wyraźnie karbikowana, o miękkim chwycie. Odznacza się bardzo wysoką jakością. Użytkowność mięsna na średnim poziomie. Owce posiadają silny instynkt stadny i są dobrze przystosowane do warunków środowiskowych.

Wypas ekstensywny

Dziesiątki lat temu obszar naszego kraju porośnięty był licznymi lasami. W ramach rozwoju cywilizacji, ludzie wycinali lasy, aby tworzyć potrzebne im pola i łąki. Dzięki temu ma swoje siedlisko wiele gatunków roślin, grzybów, owadów i zwierząt kręgowych. Wypasane na nich zwierzęta w naturalny sposób uniemożliwiają zarastanie tych półnaturalnych zbiorowisk. Gatunki żyjące na łąkach uzależniły się od warunków siedliskowych, klimatu, typu gleby oraz intensywności wypasu. Obecnie zauważa się postępującą sukcesję wtórną, cechującą się zarastaniem łąk. Rolnicy przez swoją działalność taką jak melioracje, podsiewanie łąk gatunkami traw pastewnych, zaorywanie, lub opuszczanie półnaturalnych środowisk, przyczyniają się do zagłady charakterystycznej dla tych zbiorowisk roślinności. Aby zahamować ten proces, należy utrzymać tradycyjny wypas ekstensywny, polegający na wyprowadzaniu niewielkiej ilości zwierząt na określony teren. Przyniesie to korzyści zarówno dla przyrody, jak i człowieka.

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy

KRZYSZTOF WOJCIECHOWSKI

Ekstensywny wypas nad Dolnym Wieprzem

To jedna z form Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, w ramach której rolnicy za czynności chroniące przyrodę otrzymują odpowiednią rekompensatę. Formułując ten program postawiono sobie za cel promocję systemów produkcji rolniczej przyjaznej dla środowiska, zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych oraz ochronę przed wyginięciem starych ras zwierząt hodowlanych. Efektem wprowadzenia programu ma być również podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców wsi. Założenie jest takie, aby rolnik gospodarujący na danym terenie stał się, obok właściwych służb ochrony przyrody, odpowiedzialny za stan środowiska, a wykonywane przez niego czynności były formą aktywnej ochrony przyrody. W szczególności dotyczy to obszarów włączonych do europejskiej sieci Natura 2000, na których ze względu na ograniczenia w działalności gospodarczej przysługuje dodatkowe wynagrodzenie. Warto podkreślić, że uczestnictwo w Programie jest dobrowolne. Rolnik zobowiązuje się wykonywać czynności ochronne przez minimum 5 lat. Od 2007 r. przewidywane jest poważne rozszerzenie listy przedsięwzięć, które będą dofinansowywane w ramach KPR.

Więcej informacji o walorach przyrodniczych i kulturowych doliny Wieprza znajdziesz na stronie:

www.wieprz.org.pl

Towarzystwo dla Natury i Człowieka
ul. Głęboka 8A, 20-612 Lublin, tel. 081 743 71 04
e-mail: oikos@eko.lublin.pl, www.ekolublin.pl

Tekst: Katarzyna Niedźwiecka oraz Rafał Jasiński
DTP: Marcin Wachowicz

Projekt realizowany jest dzięki finansowaniu Unii Europejskiej
Za treść zamieszczoną w publikacji odpowiada Towarzystwo dla Natury i Człowieka.
Wyrażone poglądy nie odzwierciedlają oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Tradycyjne i regionalne rolnictwo

W świecie zdominowanym przez nowe gatunki i odmiany roślin i zwierząt, mało kto pamięta o tradycyjnych odmianach, które wpisały się w historię doliny Wieprza. A jeszcze nie tak dawno delectowaliśmy się niezwykłym smakiem jabłek, zaś spacerując wśród barwnych pól i łąk pozostały na zawsze w naszej pamięci. Obecnie, z pomocą finansową Unii Europejskiej w ramach Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego, powraca się do tradycyjnych odmian roślin uprawnych i ras zwierząt hodowlanych. Natomiast stosując gospodarkę ekstensywną, uniemożliwiamy zarastanie półnaturalnych zbiorowisk roślinnych, przyczyniając się do zachowania różnorodności biologicznej.

MALGORZATA PIOTROWSKA

Krajobraz rolniczy doliny Wieprza

Roślinność uprawna

Wiele roślin, uprawianych niegdyś przez naszych przodków, zostało wypartych przez nowe, bardziej opłacalne uprawy. Warto przypomnieć sobie o roślinach, które posiadają wyjątkowe właściwości i niepowtarzalny smak. Jedną z nich jest **pasternak zwyczajny**. To dwuletnia roślina warzywna z rodziny selerowatych. Kwiaty mają złocistożółtą barwę i są zebrane w kwiatostan zwany baldachem. Owocem jest rozłupka o żółto-brązowej barwie. Posiada korzeń spichrzowy, wydłużony lub

okrągły. Biały pachnący miąższ zawiera olejek eteryczny, sole mineralne, witaminę C i B. Korzeń jest używany jako surowiec zielarski. Przeciwdziała powstaniu kamieni moczowych i żółciowych, obniża ciśnienie, działa przeciwbólowo i uspokajająco.

Inną tradycyjną rośliną uprawianą na tych terenach jest **soczewica jadalna**. To roczna lub dwuletnia roślina z rodziny motylkowatych. Znana ludzkości już w epoce brązu była uprawiana przez Greków, Rzymian i Żydów. Posiada omszona łodygę wyrastającą do wysokości 1 m. Jej kwiat przybiera różne barwy – może być biały, niebieski, fioletowy lub różowy. Owocem jest jasnobrunatny eliptyczny lub okrągły strąk. Nasiona są płaskie i okrągławe. Nadają się do jedzenia po ugotowaniu. Jest obecna w tradycyjnej kuchni lubelskiej pod postacią pierogów, pasztetów itp. Z soczewicy wyrabia się mąkę, jak również jest uprawiana jako roślina pastewna na nasiona, zielonkę, siano i słomę. Soczewica stosowana jest czasami jako roślina lecznicza.

Roślinność towarzysząca uprawom

Nieodłącznym składnikiem tradycyjnej polskiej wsi są mozaiki złocistych pól poprzedzielanych miedzami, gdzie wśród zbóż wystaje chaber bławatek, groszek bulwiasty, czarnuszka polna czy rumianek pospolity. Jednym z bardziej znanych chwastów jest **kąkol polny**. To jednoroczny chwast zbożowy z rodziny goździkowatych wyrastający do 1 m, o łodydze wzniesionej, szarych pędach i miękkim owłosieniu. Liście ma równowąskie, wydłużone, o zabarwieniu niebieskawym, kwiaty zaś są nieliczne purpurowo-różowe z jasnym środkiem. Kwitnie od czerwca do lipca. Nasiona są ciemnobrunatne lub czarne, dojrzewają razem ze zbożem. Kąkol nie jest odporny na herbicydy (chemiczne środki ochrony roślin), dlatego zaliczany jest do gatunków wymierających. Roślina lecznicza i trująca.

Kąkol polny

KRZYSZTOF WOJCIECHOWSKI

Barwy przydomowych ogródków

Niegdyś każda dobra gospodyni miała przed domem ogródek. Rosły w nim kwiaty o niezwyklej barwie i zapachu, pomarańczowe lilie, fioletowe floksy, cynie czy malwy. Obecnie zostały zastąpione przez trawę lub drzewka ozdobne sprowadzane z dalekich krajów. Warto przypomnieć sobie barwy dawnych przydomowych ogródków. Jedną z najbardziej charakterystycznych roślin tam sadzonych są **malwy**. To wyrastająca do wysokości 3 m roślina z rodziny ślazowatych. Mają grubą łodygę, która jest szorstko owłosiona. Liście mają kształt sercowaty, a kwiaty w różnych barwach tworzą nibykłosa. Owocem jest dwukomorowa rozłupka. Znalazła zastosowanie w lecznictwie, do celów medycznych używa się płatków, które są źródłem pektyn. Są one także wykorzystywane do barwienia produktów spożywczych.

Sady

Dawniej w sadach spotykało się wiele gatunków jabłoni, które nie wymagały intensywnej ochrony chemicznej, a ich owoce były bardzo zdrowe. Dodatkowym atutem tych odmian jest niepowtarzalny smak, przypominający o beztroskim dzieciństwie na wsi. Obecnie tradycyjne odmiany jabłoni wracają do naszych ogrodów. Jedną z nich jest **kosztela**. To odmiana jesienna, polskiego pochodzenia. Jak podają źródła pochodzi ona od wierzbówki zimowej, wyhodowanej przez zakonników w Czerwińsku w XVI wieku. Nazwa związana jest z postacią króla Jana III Sobieskiego, który był miłośnikiem sadów i ogrodów. Kwitnie wcześniej, jest odporna na niepogodę i przymrozki. Owocuje bardzo obficie, ale jedynie co drugi rok. Owoce dojrzewają w połowie września i gwałtownie osypują się z drzewa. Mają średnią wielkość, okrągły i regularny kształt. Skórka jest mocna i twarda, jednolicie zielona, która podczas dojrzewania przechodzi w kolor słomkowożółty. Miąższ jest twardy i biały, soczysty i słodki. Kosztela wybornie nadaje się na szarlotkę, kompot lub moszcz. Owoce dobrze znoszą transport. Innymi, tradycyjnymi odmianami jabłoni są: kronselska (oliwka kronselska), boiken (złotka Boikena) i grochówka.

Regionalne rasy zwierząt

Każdy region naszego kraju posiada na swym obszarze tradycyjne rasy zwierząt, wywodzące się z danego terenu. Charakteryzują się one długowiecznością, odpornością na choroby, są przystosowane do lokalnych warunków środowiskowych. Posiadają unikatowe cechy, a ich mięso – właściwości smakowe. Na Lubelszczyźnie mamy również rasy, które są zagrożone wyginieciem jak koń kopczyk podlaski, owce świniarki lub takie, które wyginęły np. owca karnówka.

Konik polski zwany również koniem biłgorajskim

Rodzima rasa, wywodząca się od dzikich koni – tarpanów. Są to konie późno dojrzewające (3-5 lat), długowieczne, odporne na choroby i trudne warunki utrzymania. Cechy charakterystyczne to mały wzrost, silna i krępa budowa, lekka głowa o prostym profilu, szyja krótka, nisko osadzona, prosta. Grzywa i ogon o obfitych, grubych włosach, szarych i czarnych. Sierść ciemna, o szarym mysiim odcieniu. Posiadają charakterystyczną pręgę grzbietową. Klacze są mniejsze od ogierów. Zwierzęta te są mocne, przydatne do pracy w małych gospodarstwach. Odznaczają się bardzo dużą inteligencją. Konika polskiego możemy spotkać w rezerwach leśnych m.in. w Rostoczańskim Parku Narodowym.

Konik polski

ANDRZEJ GINAJSKI

Bydło biało- i szarogrzbięte

Krajowa rasa bydła mlecznego, uważana niegdyś za wymarłą. Odtworzona przez naukowców z Akademii Rolniczej w Lublinie. Posiada umaszczenie czarne, rzadziej czerwone z białym pasem na grzbiecie, wąskim na kłębie i rozszerzającym się ku zadowi, brzuch i wewnętrzna strona nóg często łaciata lub mocno nakrapiana. Łeb ciężki, skrzyniasty, szyja długa z wyraźnym podgardlem, tułów długi, głębok, kończyny natomiast krótkie i silne. Bydło waży do 480 kg i rocznie daje ok. 2500 kg mleka. Bydło biało- i szarogrzbięte odznacza się cechami takimi jak: dobra mleczność, płodność, lekkie porody, duża żywotność cieląt i łatwość ich odchowu oraz odporność na choroby i zdrowotność.